“

Kemal Tahir sadece Türk’ün yazabileceği, sadece Türk için yazılmış bir metin olarak Devlet Ana’yı yazdı. Çok iyi bir şey miydi? Ayrı bir şey, ama tutum önemliydi. Ben 1966 yılında Devlet Ana yayınlandığı zaman çok ferahladım, “oh” dedim “roman yazmayacağım artık.”

İSMET ÖZEL

ÖTÜKEN

her zaman okunacak dergiler

MİLLÎ MECMÛA

SAYI 26

MAYIS - HAZİRAN **2022**
(2 ayda bir yayımlanır)

İMTİYAZ SAHİBİ
ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.

Baskı
Vizyon Basımevi Kağıtçılık
Matbaacılık ve Yay. San. Tic. Ltd. Şti.
Beylikdüzü O.S.B Mah. Orkide Cad. No:1/Z
Beylikdüzü/İstanbul Tel: (0212) 671 61 51
Sertifika No: 52098

Yıllık Abonelik Bedelleri
2022 yılı abonelik bedeli - **225 TL**
2022 yılı kurumsal abonelik bedeli - **250 TL**

Hesap Numaramız
Ötüken Neşriyat A.Ş.
Şube: Beyoğlu Şubesi 456
T. C. Ziraat Bankası
Hesap Nu: 48038437-5009
IBAN
TR73 0001 0004 5648 0384 3750 09

ISSN
2667-4637

WhatsApp
0554 499 90 57

İletişim
millimecmua@otuken.com.tr

Kapak Renklendirme
Edhem Şeşe

Genel Yayın Yönetmeni
Yasin Usta

Editör
Ahmet Alperen Can

Danışma Kurulu
Prof. Dr. Mustafa Kara
Prof. Dr. Mehmet Akif Okur
Prof. Dr. Levent Bayraktar
Prof. Dr. Erkan Göksu
Prof. Dr. İsmet Türkmen
Doç. Dr. Mehmet Kaan Çalen
Doç. Dr. Mehmet Akıncı
Doç. Dr. Murat Hanilçe
Doç. Dr. Yunus Emre Tekinsoy
Dr. Kemal Haykıran
Dr. Ali Ahmetbeyoğlu
Göktürk Ömer Çakır
Oğuzhan Murat Öztürk
Misli Baydoğan
Metin Savaş

Grafik Tasarım
Mahmut Doğan

Son Okuma
İbrahim Daş

Genç-yaşlı demeden her kesimden, ideolojiden insanın Türkiye'de bulamadığı mutluluğu, Batı ülkelerinde aramayı hayat gâyesi hâline getirdiği bugün, Türkiye'nin Osmanlı bakiyesi bir misyonu olduğu vurgusu ile özdeşleşen Kemal Tahir'den söz etmek tesadüfi bir tercih değildir. Kemal Tahir bir romancı olarak zihinlerde belirli çağrışımlar oluşturur: ATÜT, Batı-merkezciliğe karşı Osmanlılık ve yerlilik. Bu çağrışımlardan yerli sosyalizm düşüncesi ve Batı aleyhinde ciddi tavırlar gündemden düşmüştür; fakat bu iki nüans, yerlilik odağında tartışabilme imkânı verir. Yerlilik tartışmaları ise siyasileştikçe gözden düşmüş gözükür. Halbuki, bu gözden düşüş politik bir tavır olarak yerliliğin ehemmiyetine mâni değildir. Nitekim yerlilik, basma-kalıp siyasi programlar sunan bir ideoloji değil, bir bakıma Türk istikbâline dair konuşabilme hüviyetidir. Zira Tahir'e göre Türk istikbâli hakkında konuşmanın metodolojik mecburiyeti, Türk mâzisini dikkate almaktır. Dolayısıyla böyle bir zamanda, Türkiye'nin problemlerine çözüm arayışına girmiş bir entelektüel olarak Kemal Tahir'i, baskın yönelimleriyle yeniden hatırlamanın hizmet edeceği şeyi önemsiyoruz.

Millî Mecmûa'nın bu sayısında, Kemal Tahir'in sosyoloji ve tarih disiplinlerini nasıl kullandığı, yerlilik düşüncesine hangi cepheden baktığı, sosyalizm düşüncesini nasıl uyarladığı, Osmanlılık tasavvuru, gününün problemlerini romanlarında nasıl yansıttığı, öykülerindeki gönderimleri, verdiği ilhamla gerçekliğe nasıl bakılabileceği ve eserlerinde kendinden ne ölçüde parçalar barındığı gibi hususlara temas edilmiştir. Şüphesiz Kemal Tahir'in bize bıraktığı malzeme, bu hususlarla kuşatılabilecek değildir ve üzerinde daha detaylı, daha hususî çalışılmayı hak etmektedir.

Bu vesile ile, Kemal Tahir dosyamızda emeği geçen bütün hocalarımıza yeniden teşekkürlerimizi sunarız.

ALPEREN CAN

İÇİNDEKİLER

Kemal Tahir İle Osmanlı Sosyalizmine Medhal: "Devlet Ana"
Cevat Özyurt
.....**06**

Kemal Tahir'de Osmanlılık Düşüncesi
Yüksel Yıldırım
.....**30**

Kanonun Dışında: Kemal Tahir'de Yerlilik Düşüncesi
Furkan Varol
.....**68**

Kemal Tahir *Sosyoloji Dersleri* Vermeye Devam Ediyor
Aziz Şeker
.....**78**

Düşünce Dünyası ve Sanatçı Kimliğiyle Kemal Tahir'i Yeniden Okumak, Yeniden Hatırlamak
A. Macit Canatak
.....**90**

Çağcıl Mahkumların Anlatıcısı Kemal Tahir'in Öykülerinde Labirent Mekânlar
Ülkü Eliuz
.....**98**

İÇİNDEKİLER

Kemal Tahir'in Romancı ve Düşünür Olarak Portresi
Ufuk Özcan
.....**112**

Bozgunun ve Çözülmenin Romanları
Mehmet Güven Avcı
.....**126**

Otobiyografiden Kurguya: Kemal Tahir'in Yansıtıcı Kahramanları
Mustafa Dere
.....**136**

Post Truth Çağında Kemal Tahir'in Gerçeklik Meselesini Yeniden Düşünmek
Olgun Gündüz
.....**146**

Kemal Tahir'i Kendi Yöntemiyle Anlamanın ve Paylaşmanın Önemi Üzerine
Ertan Eğribel
.....**154**

Tarihe Duyulan İlgi: Kemal Tahir
Yılmaz Daşlı
.....**160**

Kemal Tahir İle Osmanlı Sosyalizmine Medhal: "Devlet Ana"*

PROF. DR. CEVAT ÖZYURT**

Metnini Asya Tipi Üretim Tarzı kuramının üzerine oturtan Tahir'e göre, Doğu ve Batı özsel olarak farklıdır. Bu özsel farklılaşmada Doğu, devleti, ahlâkî erdemleri, inanç ve düşünce özgürlüğünü, adâleti, dayanışmayı temsil eder; Batı ise feodalizmi, bağnazlığı, cana ve mala saldırıyı, inanç ve ırk düşmanlığını temsil eder.

Giriş

Kemal Tahir, Türk edebiyatında toplumsal gerçekçilik tarzının önemli temsilcilerinden, kendi ifadesiyle "gerçekçi Türk romancılarından" biridir (Tahir, 1992: 325). Türklüğü, Anadolu insanını tanımak ve tanıtmak onu tarih ve sosyolojiye ilgili hâle getirmiştir. Türkiye'de edebiyatçıların ve aydınların "Batıcılaşma" hastalığının toplumda değer ve kültür erozyonuna neden olduğunu tespit ettiği/düşündüğü andan itibaren esas işi roman yazmak olan Tahir'de edebiyatçı, tarihçi, sosyolog kimlikleri iç içe geçmiştir. Son iki sıfat onun romanlarını sosyolojik bir kuramsal temele dayandırmasından ve tarihî konularda aydınlatıcı ve düzeltici olmayı görev edinmiş olmasından kaynaklanmaktadır. O, Osmanlı/Türk toplumsal ve siyasal yapısının yeterince bilinmediğini, bu durumun ise sosyal bilimcilerin tarihsel verilerden yeterli ve doğru biçimde yararlanmamasından kaynaklandığını düşünür. Batı edebiyatı ve toplum kuramcıları karşısında kendini ezilmiş bir konumda hissedenlerin kafasını karıştıran gür ve uzun soluklu bir ses olmuş; kendi insanının ve kendi devlet geleneğinin erdemlerini ortaya çıkarmak için (Moran, 2014: 212) arkeolojik kazıya soyunmuştur.

Tahir'in başyapıtı, bu arkeolojik kazının ürünü olan *Devlet Ana*'dır. O, toplum, devlet ve insanla ilgili düşüncesini bu esere sistematik olarak yansıtmakla, kendi adına bü-

* Bu makale ilk olarak Muhafazakâr Düşünce Dergisi'nde (sayı 59, ss. 244-267, 2020) yayınlanmıştır.

** Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü ve Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İTBF, Sosyoloji Bölümü.

yük bir iş başarmıştır. Kendi düşüncesini Osmanlı Beyliği'ne yansıtmakla, eser şüphesiz ideal olanı temsil eder. Ancak *Devlet Ana* bir fiction (kurgu) değil, bütünlüklü bir sosyolojik imgelemdir. Tarihe farklı bakmanın imkânını verir okuyucuya (Gündüz, 2011: 139). Okuyucu, Tahir'in romandaki tezleri üzerinden Türkler ve Osmanlılar hakkındaki bakış açısını gözden geçirme ihtiyacı hissedebilir. Diğer taraftan yazar bu romana toplum, devlet, ekonomi, siyaset gibi temel konulardaki ideolojik yaklaşımını da yansıtmıştır. Bu bağlamda roman, yazarın genel dünya görüşünün ve siyaset felsefesinin detaylarını öğrenebileceğimiz bir metin olarak çıkar karşımıza.

Roman, ilk yayınlandığı yıllarda uzun soluklu ve hararetli tartışmalara yol açmış ve yazarı yıpratıcı eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştirilerin üç ana nedeni bulunmaktadır. Birinci neden, Türk solunun önemli bir kısmının Kemalizm'e doğru evrildiği 60'lı yıllarda yayınlanan romanın, Gökalp'in temellerini attığı resmî tarih tezinin aksine Osmanlı tarihini olumlu bir perspektifle ele almış olmasıdır (Kayalı, 2007b: 1089). İkinci neden, sosyalist kimliğiyle tanınan yazarın, devleti olumlu bir perspektifle ele alarak meşrûlaştırmış olmasıdır (Yıldırım, 2016: 49; Belge, 2012: 193). Üçüncü neden, Marks'ın Batıcı (oryantalist) bir perspektifle oluşturduğu ATÜT kavramını Doğucu (oksidentalist) perspektifle yeniden yorumlayarak, "Doğu Despotizmi" tezinden "Kerim Devlet" tezine ulaşmasıdır. Karşı cepheden yöneltilen eleştirilerin ortak özelliği, *Devlet Ana*'da Osmanlı'yla ilgili geliştirilen görüşleri eleştirmekten çok, romanın edebî değerini sorgulamak olmuştur. Kitap her şeye rağmen Türk Edebiyat tarihinin en çok konu edilen romanlarından biri olmuştur.

Devlet

Devlet Ana, Osmanlı Devleti'nin kuruluş felsefesini anlatan; kuruluşun "sosyolojik, dinî, ticarî, toplumsal temellerini" edebiyatçı aklı ve sezgisiyle ortaya çıkarmaya çalışan (Tosun, 2016: 53-4), gerçekçilik iddiası olan tarihsel bir romandır. Ancak roman bu tanımdan daha fazlasını içerir: Toplumsal bir kurum olan devletin önemini ve temel değer hatırlatır (Alver, 2012). Devleti yüceltici tezler ile tarihî ve sosyolojik gerçeklik iç içe geçer. Romanda Osmanlı Beyliği'nin kuruluşunda üç ilke ön plana çıkar, birincisi toplumsal ahlâkî değerleri siyasete hâkim kılmak; ikincisi Bilecik ve çevresine (Bitinya'ya) yerleşmiş Türklerin ekonomik çıkarlarını korumak ve kollamak; üçüncüsü ise Bizans'ın çöküşünü fırsat bilen Batı Katolik dünyasının Balkanlarda ve Anadolu'da yayılma arzusunun gerçekleşmesini önlemektir.

Tahir, siyasal ve ekonomik ilişkileri Doğu-Batı Çatışması üst anlatısı çerçevesinde ele almaktadır. Bu dikotomide Osmanlı Beyliği ve Bizans Doğu'yu temsil etmektedir. Osmanlı Beyliği'nin siyasal misyonu, zayıflayan

Kemal Tahir'de Osmanlılık Düşüncesi*

YÜKSEL YILDIRIM**

Kemal Tahir, bir toplumun sorunlarının olduğu gibi, çözüm olanaklarının da o toplumun tarihinde yattığını vurgulamıştır. Ona göre içinde yaşadığı toplumu tanımak, sorunlarını tespit etmek ve bu sorunlara çözüm bulmak isteyen herkes toplumun tarihine başvurmak zorundadır.

Çalışmamızın konusunu Kemal Tahir'in "Osmanlılık" hakkındaki belli görüşleri oluşturmaktadır. Kavramı, Osmanlı Devleti/İmparatorluğu ya da Osmanlı toplum yapısı, kimliği vb. tanımlamalar yerine kendisinin de kullandığı şekliyle "Osmanlılık" şeklinde ele almayı tercih ediyoruz. Konu üzerinde çalışma yapan çok sayıda isimden farklı olarak adı geçen kavramsallaştırmalar yerine bu adlandırmanın kullanılması Osmanlılığın bir devlet ve toplum yapısı olmanın ötesinde bir dünya görüşü olarak algılandığının göstergesidir. Kemal Tahir, farklı nedenlerle eğildiği Osmanlı konusundan, bir Osmanlılık teorisi ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmanın temel kaygısı bu teoriyi ve onun biçimlendirdiği Osmanlı dünya görüşünü ve buradan yola çıkarak Osmanlılığın belli özelliklerini tanıtmaya çalışmaktır.

Toplumumuz kısa sayılamayacak bir 'Batılaşma' süreci içindedir. Bu serüven bugün toplumsal hayatımızın her alanında kendini gösteren bir süreç niteliğindedir. Tarihimizde Batılaşma, dünya egemenlik ilişkilerinde karşılaştığımız sorunlara çözüm getirmek amacıyla başlatıldığı gibi, bugün de bize sorunlarımızın tek çözüm yolu olarak gösterilmektedir. Fakat gerek dayandığı temel mantık itibarîyle gerekse bugün geldiğimiz noktada çözüm yerine sorunların ana kaynağı olarak belirmektedir. Batılaşma, tarihimizdeki en önemli kırılmalardan biridir ve günümüzdeki so-

* *Doç. Dr., İzmir Bakırçay Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, yuksel.yildirim@bakircay.edu.tr*

** Bu yazıda daha önce çeşitli mecralarda yayımlanmış, ardından düzenlenerek "Kemal Tahir ve Osmanlılık" adlı çalışmamızda kullandığımız metinlerden blok alıntılarla yararlanılmıştır. Söz konusu çalışmanın geniş özeti niteliğindedir.

nuçları itibari ile bugün toplumumuzun ve de sosyolojimizin karşındaki en büyük meseledir. Bu nedenle sosyoloji olarak tarihle, özellikle Türk tarihiyle ilgilenmemiz kaçınılmaz olmaktadır. Sorun tarihsel bir sürecin ürünüdür, dolayısıyla temeli tarih içinde aranmalıdır.

Bu noktada karşımıza Osmanlı tarihi çıkmaktadır. Tarihimizdeki kırılma süreci, 'Osmanlı'nın Batılaşması' şeklinde başlamakta, günümüz Türkiye'sinde beraberinde getirdiği sorunlarla devam etmektedir. Böylece açıklığa kavuşturulması gereken bir sorun olarak Osmanlı tarihi sosyolojinin doğrudan ilgi alanı içine girmektedir. Osmanlı tarihi incelenmesiyle, Batılaşma girişimlerinin taşıdığı anlam daha iyi ortaya konacaktır. Hangi siyasetten vazgeçerek Batılaşmaya yöneldiğimiz, vazgeçtiğimiz siyasetin toplumumuz ve toplumlararası ilişkiler açısından nasıl bir öneme sahip olduğu çalışmamızın temelini oluşturmaktadır. 'Osmanlılık' adı ile kabul ettiğimiz bu siyasetin bizde uyandırdığı anlam günümüz sorunlarına getirilebilecek çözüm önerilerini doğrudan etkileyecektir. Osmanlılığın kavranılması, hem toplumumuzun tarih içinde doğru yere oturtulmasını, hem de bugün toplumlararası ilişkilerde bulunduğu konumun, güttüğü siyasetin sorgulanarak bulunması gereken yerin doğru tespit edilmesini sağlayacaktır. Esas sorunumuz üzerine yeni sorular sormamıza izin verecektir.

Kemal Tahir, bir toplumun sorunlarının olduğu gibi, çözüm olanaklarının da o toplumun tarihinde yattığını vurgulamıştır. Ona göre içinde yaşadığı toplumu tanımak, sorunlarını tespit etmek ve bu sorunlara çözüm bulmak isteyen herkes toplumun tarihine başvurmak zorundadır. Hazır kalıplarla yetinmeyen, dayatma tanımlamalar ve çözümlere karşı çıkan namuslu bir aydın olarak Kemal Tahir de bu nedenle Osmanlılık sorunu üzerinde ısrarla durmuş, sürekli konunun öneminin altını çizmiştir. Osmanlılık deneyinde bugün içinde debelendiğimiz sorunları çözmede önemli ipuçları olduğunu vurgulamış, tarihimizi sadece okuyup anlamak değil, ondan yararlanmak gerektiğini savunmuştur.

Kemal Tahir'in tarih bilimi ve tarihimiz hakkındaki düşünceleri, niçin Osmanlı tarihi ile ilgilendiğini anlamamızı sağlayacaktır. Kemal Tahir'e göre "*tarih insanoğlunun yaşaması süresince birikmiş tecrübesidir. Bu açıdan geçmiş, geleceği kestirmek için araştırılır.*"[1] İnsanlar geçmiş tecrübelerinden, tarihlerinin kendilerine bıraktığı birikimlerden gelecekte karşılaşacakları durumları kestirmek ve bu durumlar karşısında gerekli tavırları takınmak için yararlanmaktadırlar. Bu açıdan toplumlar hayatlarının her alanında sergileyecekleri tutumlarda tarihlerinin kendilerine kazandırdıkları birikimi değerlendirmek zorundadırlar. Bir toplumun toplumlar arası ilişkilerde yürüteceği siyaset, tarihinin kazandırdığı özelliklere bağlı olarak şekille-

[1] Kemal Tahir, *Notlar/Osmanlılık-Bizans*, Yay. Haz. Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yay., İstanbul, 1992, s.296.

nir, toplum yaşantısının her alanında kendisini gösterir ve diğer bilimler bu siyaseti yürütmek için kullanılırlar. Bu noktada tarih bilimini bütün bilimlerin kaynağı ve yürütülecek siyasetin temel dayanağı olarak görmek mümkündür. Ancak siyasete kaynaklık etmesi, yönetici kadronun tarihi kaynak olarak görmeleri ile mümkündür. Tarih, ancak tarihsel gerçeklere dayalı bir siyaset için başvuru kaynağıdır. Tarihsel gerçeklerin göz ardı edildiği bir siyasette ise yararı soru konusudur. "*Tarih bütün bilimlerin anasıdır, ama tarih bilimi, kendi gerçeklerinden kaçan toplumlar için hiçbir önemi olmayan saçma bir çalışmadır. Çünkü bizzat tarih, gerçekten kaçtı mı, kendisini inkâr eder, varolmaktan -işe yararlıktan- kesinlikle çıkar.*"[2] Bu durum, bize günümüzde tarih çalışmalarının gerekli değeri kazanmamalarının, bu çalışmalardan gerekli faydanın alınmamasının nedenini açıklamaktadır.

Kemal Tahir'in konuya yaklaşım tarzı elbette bir tarihçi veya sosyolog bakış açısı ile olmamıştır. Her zaman romancı kimliğini belirtmiş, olaylara romancı gözüyle bakmıştır. Romanlarında insan dramını yakalamaya çalışan Kemal Tahir, bu dramın tarih içinde oluştuğunu, tarihte bulunabileceğini görmüştür. Türk toplum tarihi ile ilgilenmesinin esas sebebi bizce budur. Toplumumuzun tarihte geçirdiği önemli aşamaları tespit etmeye çalışmış, bu aşamalardan hareketle genel özelliklerini bulmaya çabalamış, bunların yasaların insanımıza kazandırdığı özellikleri ortaya koymaya çalışmıştır. Romanlarında sergilemeye çalıştığı insan dramı bu çabanın ürünü olarak karşımıza çıkmıştır. İnsanımızın toplumumuzun geçirdiği büyük aşama ve deneylerin ürünü olarak görülmesi gerektiğini belirtmiş, "*İnsan dramı kişiseldir, ancak bu onun toplumsallığından ileri gelir*." tespiti ile insan kişiliğinde toplumsal miras ve birikiminin önemini vurgulamıştır. Tarihimizde yaşadığımız en önemli aşama olan Osmanlılık deneyinin üzerimizdeki etkisini ortaya koymuş, Anadolu insanının devlet kurma ve yürütme yeteneğine sahip olduğunu, bünyesinde taşıdığı özelliklerin bu yetenekle doğrudan bağlantılı olduğu ve yine üzerinde taşıdığı dünya devleti mirasının en önemli zenginliği olduğunu belirtmiştir. Osmanlı tarihi üzerine eğilmesinin en önemli sonucu budur. Konu üzerine bir bilim adamı titizliği ile yaklaşmış, bu titizliğe romancı sezgisini de katarak günümüze kadar gelen tartışmalara kaynaklık eden sonuçlara ulaşmıştır.

Kemal Tahir gibi bir fikir adamının konu üzerinde tespitlerini yaptıktan sonra günümüz ve gelecek için önerilerde bulunmaması düşünülemez. Bu öneriler dünya egemenlik ilişkileri içinde olmamız gereken yerde bulunabilmemiz için mutlaka üzerinde durulması gerekli çıkarımlardır. Kemal Tahir'in üzerinde durduğu konular, sorular ve saptamalar kadar bunlardan çıkardığı sonuçlar ve öneriler de aynı önemde ele alınmalıdırlar. Bu önerilerin, yeni bir dünya siyaseti oluşturulması aşamasında mutlaka dikkate

[2] A.g.e. s.14.

Kanonun Dışında: Kemal Tahir'de Yerlilik Düşüncesi*

FURKAN VAROL**

Romanın yerlileşmesi; Türk toplumunun genel özelliklerinin ve bu özelliklere bağlı olarak özgün yönlerinin somutlaşması, dile getirilmesi anlamına gelir. Bu durum da Türk dehasının açığa çıkması demektir.

Doğu ve Batı Medeniyetleri Karşısında Roman Türü

Roman türü ilhamını Batı burjuvazisinin yaşamından alarak ortaya çıkar. Batı'nın düşünce yapısını inşa eden burjuva kültürünü konu edindiği için de Batı'ya dair dikkatler içerir. Teknik anlamda da türün ortaya çıkması için okur olarak da yazar olarak da Burjuva kültürünün desteğine ihtiyacı vardır. Roman türü ele aldığı konuları geleneğin dışında bir formla işleyerek türün öznesi olan Batı burjuvazisinin oldukça dikkatini çeker. Türün, burjuva sınıfı ile kurduğu ilişki, türün burjuvaya göre şekillenmesine ve burjuvanın eğlence aracı haline gelmesine evrilir. Batı kültürünü var eden sınıfla kurulan ilişkiyle roman türü Batı'nın düşünce ve yaşayışının bir ifade aracı halini alır ve Batı'ya ait bir tür olarak kabul edilir. Bu kabulün bir sonucu olarak da bazı edebiyat eleştirmenleri tarafından farklı milletlerin ortaya koyacağı ürünlerin "roman" olamayacağı öne sürülür ve bu bazı Türk eleştirmenleri tarafından da desteklenir.[1] Bu eleştirmenlere göre bir "Türk romanı"nın varlığından bahsetmek büyük bir hatadır; çünkü roman, Batı'ya ait bir türdür ve

[1] "*Roman bir tanedir ve Batı'da doğmuş bir türdür. Her ülkenin romancısı kendi ulusal kaynaklarından yararlanabilir; fakat yazdığı roman olmalıdır.*" (Belge, 1994: 179)

ancak Batılı yaşayışı konu edindiği sürece roman kabul edilebilir. Bu düşünce, sadece Batı'nın ortaya koyduğu idealler doğrultusunda yeni bir yaşayışın ve sanatın mümkün olduğu noktasına ulaşır. Batı dışı toplumların yeni ve sürdürülebilir bir bakış açısı geliştirme olanağına eleştirel bir boyut taşıyan bu bakış açısı "oryantalizm"e evrilmeye yatkındır. Bu bakış açısına göre romanın merkez noktası da değişmez bir biçimde Batı olur. Bu bakışın yarattığı zihinsel yapıya göre yazarlar kendi ulusal kaynaklarından yararlanarak bir metin üretebilir ancak bu metnin roman kabulü kazanması için geçmesi gereken filtre Batılı düşünce olur. Karakterlerin ruh halleri, dünya görüşleri ve yaşayışları Batı'nın ortaya koyduğu merkez/normlar etrafında tahlil edilmelidir.

Roman türünü var eden bu düşüncenin yansımaları, diğer dünya milletlerinde görüldüğü gibi Türk romanında karşımıza çıkar. Türünün ilk örnekleri Tanzimat yılında verilen romanlarda Batı'nın "kompleks" olaylarına yer verilir. Tanzimat'ta daha az görülmekle beraber, Batı düşüncesinin en somut şekli Servet-i Fünun romanlarında karşımıza çıkar. Dönem yazarları romanlarındaki karakterlerin buhranlarını açıklarken sıklıkla Oedipus kompleksine ya da psikanalize başvururlar.[2] Serveti Fünun'u takip eden dönemlerde de Batı'nın ruh halleri eserlerde işlenir. Örneğin günümüz yazarlarından Orhan Pamuk, romanlarında Batı'nın kültürel kodlarıyla büyük temaslar kurar. Eserlerinde kurduğu bu kuvvetli temas, Batı'nın düşünce yapısını Doğu'daki eserlerde dirilterek romanın Batı'ya ait bir tür olduğu tezini doğrulatır ve onu Nobel Edebiyat Ödülü'ne kadar götürür. Batı'nın kendi düşünce ve yaşayış yapısının mutlaklığını somutlaştıran Nobel, toplumların sanatlarını kendi isteği doğrultusunda şekillendirerek toplumsal dehayı biçimlendirir. Bunun ortaya bir "Nobel Edebiyatı" çıkarttığını söylemek isabetsiz olmaz. Nobel Edebiyatı Batı'nın kanatları altında bir kanon oluşturur. Dünyanın her hemen her bölgesinde bu kanonu işleyen yazarlar, "küresel" bir tutum sergiler. Bu küresellik toplumların kendi dehalarını gölgeler ve edebiyatın yerlileşmesi karşısında büyük bir engel yaratır. Örneğin Arap edebiyatının önemli yazarları Necib Mahfuz, Amin Maalouf'un aldığı ödüller, özünde Doğu'nun Batı ile açıklanmasına bağlıdır. Olayların Batı tezleri ile açıklanması, toplumların kendine ait dehalarını perçinler ve yazarların toplumlarına ait metinler üretmesini engeller. Böylece eserler Doğu'ya ait gibi görünen Batı metinleri halini alır. Dolayısıyla "yerli" bir edebiyat oluşamaz. "*Zaman ve mekanla birlikte toplumsal bir olgu*" (Hüküm, 2019: 8)yu ifade eden yerlilik kavramı, Batı odaklı roman tanımlamaları karşısına çıkabilecek önemli bir antitez olarak değerlendirilebilir. Doğrudan toplumun kendi dehası/ruhu ile kuvvetli bir

[2] ***bkz.*** Akdik, Hazel M. (2019), *Tekinsiz Olanın Çekiciliği: Servet-i Fünun Edebiyatında Suyun Öteki Yüzü*, İstanbul: Yeni Türk Edebiyatı Dergisi.

Kemal Tahir *Sosyoloji Dersleri* Vermeye Devam Ediyor*

AZİZ ŞEKER

Türkiye'ye özgü bir roman kuramına odaklanırken sosyal gerçekleri araştırmaktan, diyalektik düşünmekten, düşüncelerini yüksek sesle ifade etmekten asla vazgeçmemiş bir aydın olarak kabul edilen Tahir'e göre özgünlüğün, yerli olmanın ve güçlü bir ülke olmanın yolu ülkenin kendi tarihsel ve kültürel dinamiklerini bilmesi ve ona sahip çıkmasından geçiyordu.

Giriş

Kemal Tahir'in İstanbul'da başlayan yaşamı çok sancılı süreçlerle iç içe geçer. Kendisine yapılan haksızlıklar, asılsız açılan davalar Türkiye'nin farklı illerindeki hapishanelerinde ömrünün oldukça büyük bir kısmını geçirmesine neden olur. Kemal Tahir'in aydın kimliği ve romancılığı bu zorlu koşullarda olgunlaşır. Eserlerinden dolayı geniş bir kesimin sempatisini kazanan yazar bazı kesimler tarafından da eleştiri oklarının hedefi haline getirilir. Buna rağmen Kemal Tahir düşünce üretmeyi ve kavramlar üzerinden tartışmayı sürdürmekle birlikte özellikle tarihe ve toplumsal yapıya ilişkin çalışmalarıyla edebiyatını var eder. Türkiye'ye özgü bir roman kuramına odaklanırken sosyal gerçekleri araştırmaktan, diyalektik düşünmekten, düşüncelerini yüksek sesle ifade etmekten asla vazgeçmemiş bir aydın olarak kabul edilen Tahir'e göre özgünlüğün, yerli olmanın ve güçlü bir ülke olmanın yolu ülkenin kendi tarihsel ve kültürel dinamiklerini bilmesi ve ona sahip çıkmasından geçiyordu. Bu özgün yapıyla kurulacak bir kültür ve edebiyat politikası gelecek kuşaklar için ancak kalıcılık kazanabilirdi. Kemal Tahir çok yazdı. Romanın yanı sıra düşüncelerini paylaştığı denemeler ve incelemeler kaleme aldı. Çalışmaları ölümünden sonra

* Detaylı bilgi için Şeker'in "Kemal Tahir, Orhan Kemal ve Yaşar Kemal'in Romanlarında Toplumsal Cinsiyet Açısından Kadın -Karşılaştırmalı Bir İnceleme-" başlıklı doktora tezine de bakılabilir.

bile Türkiye aydınları için çoğu zaman başvuru kaynakları arasında değer görmeye devam eder. Toplumsal gerçeklere sıkı sıkıya bağlı bir romancı olmasının yanında aydın kimliğiyle ürettiği bilgiler ona Türk düşün dünyasında önemli bir yer kazandırmıştır. Toplumsal yapıya ilişkin düşüncelerini ödünsüz savunması ve bunları romanlarında yerli bir yöntem arayışı içinde başarıyla kullanması, Türk sosyoloji geleneğinde de sıklıkla anımsanmasına neden olmaktadır.

Kemal Tahir, roman anlayışının sosyolojik bağlamını Anadolu'nun tarihsel, sosyal ve kültürel verileri üzerine bina ederken, romanlarının sosyolojik dokusuna Anadolu insanını tüm boyutlarıyla yerleştirir. Anadolu insanının kadınıyla ve erkeğiyle günlük dünyası, sosyal olaylara verdikleri tepkiler, yaşam beklentileri, yaşam mücadeleleri, sosyal karakterlerini besleyen kültürel değerleri tüm çıplaklığıyla roman örgüsünde kullanır. Kemal Tahir'in romanlarının, Türk toplumunu anlamak ve çözümlemek adına önemli veriler içermesinin nedeni ele aldığı konuların sosyolojik niteliğinden ileri gelir. Dolayısıyla Türk toplumunun tarihi, kültürü ve sosyal yapısı romanlarında oldukça belirgindir. Bu açıdan Kemal Tahir'in romanlarının sosyolojik bağlamını irdelemek romanlarının sosyolojik kimliğine ilişkin bir öngörü edinmemize olanak sağlar.

Kemal Tahir romanlarının konu açısından sosyal-tarihsel boyutu

Kemal Tahir'in romanlarının konuları arasında Osmanlı Devleti'nin tarihsel varlığı, gücü, birikimi, toplumsal yapı ve Türk kimliği önemli bir yer tutar. Bu yönüyle Tahir, tarihsel roman türünün önemli örneklerini Türk ve dünya edebiyatına kazandırır. Kemal Tahir'in romanı, okurlarına içerdiği sosyolojik ve kültürel bilgi dağarcığı itibariyle bir tarih yazıcılığı ve Türk sosyolojisi sunmaktadır. Toplumsal yapıya ilişkin araştırmaları, sosyal yapıyı tarihsel zemine oturtma çabaları ve çok yazması nedeniyle romanları tema bakımından oldukça çeşitlilik gösterir. Bazı romanlarında Cumhuriyet sonrasını ana hedefi yapar. Tek parti döneminin ihmalleri, görmezden gelinen toplumsal gerçeklikler, iktidarın halka dayatmaları, halk üzerinde tahakkümünü kuran burjuva gibi olgular Kemal Tahir'in ele aldığı başlıca siyasal-sosyal konular olur. Tahir, sosyolojik ve tarihsel boyutu ağır basan romanlarındaysa sistem içerisindeki anti demokratik ve halktan kopuk yapıları adeta deşifre eder.[1]

Toplumu yansıtan ortalama sosyal karakter özellikleriyle oluşturduğu roman kahramanları üzerinden farklı toplumsal kesimleri romanına taşır. Bir köylü tipi bize onu var eden toplumsal gerçeği görmemizi sağladığı gibi aynı etkiyi bir bürokratta da hissederiz, diğer toplumsal tiplerde de… Burada Kemal Tahir'in romanlarının genel yapısı açısından bir saptamanın

[1] Selim Somuncu, *Romanda Bilgi İktidar İdeoloji*, Ankara: Hece Yayınları, 2015, s. 238-239.

Düşünce Dünyası ve Sanatçı Kimliğiyle Kemal Tahir'i Yeniden Okumak, Yeniden Hatırlamak

A. MECİT CANATAK

"Kemal Tahir için romancı demek, toplumu, sezgilerini de kullanarak inceleyen bir sosyolog demektir."
Berna MORAN

Kemal Tahir, cezaevi yıllarından önce Marksizm ve Sosyalizmi tam anlamıyla bilmeyen ya da kavrayamayan Atatürkçü ve Cumhuriyetçi bir sosyalisttir. Cezaevi süreci öncesinde bu iki düşünce sisteminin sadece en temel bilgisine sahip olan yazar için cezaevi yılları, tam anlamıyla bir dönüm noktası olur. Dolayısıyla, düşünce dünyası açısından esas olarak sosyalist çevrelerdeki yerlileşme çabalarının temsilcilerinden biri olarak kabul edilir.

Kemal Tahir, Batı hayranlığı nedeniyle bir kısır döngü içerisine saplanan toplumumuzun yozlaşan kişiliğini yeniden bulabilmesi için büyük çaba harcar.

Kemal Tahir, Batı hayranlığı nedeniyle bir kısır döngü içerisine saplanan toplumumuzun yozlaşan kişiliğini yeniden bulabilmesi için büyük çaba harcar. Kendi öz kaynaklarına eğilerek yeni bir düşünce sistemi meydana getirir. Toplumcu kimliği, batının toplumsal yapısı ile toplumsal yapımızın farkında olması onu bu karmaşık düşünce sitemine götüren asıl neden olmalı. İki coğrafya ve algı arasında birbiriyle bağdaşmayan, tamamen farklı temel konular olduğunu bilir. Bunun yanı sıra toplumumuzun, klasik Batı toplumlarının bugün içinde bulunduğu kapitalist toplum yapısına ulaşmak için geçmek zorunda kaldığı süreçlerden geçmediği

bilincindedir. Nitekim ona göre kölelik ve feodalite bize yabancıdır. Hâlâ etkisini devam ettiren toprak ağalığı ise tamamen başka bir kategorinin kalıntılarıdır. Toplumumuz, Batı toplumlarından kuruluş ve gelişme bakımından temel ayrılıklar göstermektedir. Batı anahtarları yerli kilitlerimizi açamaz. Batı formülleri yerli kalıplara uymaz.

Kemal Tahir, akılcı, dengeli, kendine güvenen bir insandır. Ulusal gerçeklerimize ve geleneklerimize sahip çıkma tutumu noktasında Dostoyevski'yle benzeşir. Dostoyevski de Kemal Tahir gibi, Batı uygarlığının kalkınmada taklit edilmesinin karşısında yer almıştı. Kemal Tahir de Dostoyevski gibi bir milletin kalkınma adına en güvenilir kaynağının halk olduğuna inanırdı. Yüzeysel bakımdan pek göz kamaştıran bir görünüşü olan Batı uygarlığının, alıcı gözle ele alındığında hiç de öyle olmadığını, Doğu insanının kişisel zenginliği, renkliliği ve derinliği yanında Batı insanının çok yalın kat, çok sığ kaldığını savunuyordu. Ama, bilinç altına zorla sokulmuş bulunan kendimizi küçük görme kompleksinin, adeta elimizi, kolumuzu aklımızı bağladığını, bu yüzden kendimize güvenimizin kalmadığını düşünüyordu.

Kemal Tahir'in batıya karşı duruşunda daha kesin nedenler vardır. Batılılar, Türklere, dinsel inançlarının kendileriyle hiç bir noktada uyuşmamasından ötürü, tarih boyunca haçlı seferleri tertiplemiş; bir medeniyeti, inanç bütününü tümden yok etmeye çalışmıştır. Oysa Rusya ile Batı arasında bu tür ölüm kalım savaşları hiç olmamıştır. Batı ile toplumumuz arasındaki bağdaşmazlığın temel nedenlerinden biri din ayrılığıdır. Ayrıca toplumumuz, töre ve gelenek bakımından, Ruslardan farklı olarak Doğu toplumlarının özelliklerini taşır.

İki toplum arasındaki temel farklılıklara değinen Kemal Tahir, bizim için çıkar yolun ancak kendi öz yapımızı inceleyerek bulunabileceğini göstermeye çalışır. Sosyalizme inanan yazar arkadaş ortamlarında da, insanın insanca yaşamayı sürdürebileceği, sömürüden arınmış en insancıl rejimin sosyalizm olduğunu dile getirirdi. Batı toplumlarının kapitalizme ulaşabilmek için aşmak zorunda kaldıkları bütün evreleri toplumumuz aşmadan da, kendi özel gelişim çizgisinden yararlanarak atlayabileceğine inancı tamdı. Batı toplumu yüz yıllardır dünyayı sömürerek yaşamını sürdürürken, Osmanlı Devleti altı yüz yıl boyunca egemenliği altında topladığı türlü din, ırk ve dildeki toplumları sömürmeden bir arada yaşatmasını bilmişti. Bu düşünceler her ne kadar Kemal Tahir'in romanlarında bütün ayrıntılarıyla belirtilmemişse de, kendisinin özel konuşmalarında, söyleşilerinde bunların işlenip geliştirildiği bilinmektedir. Yazar, düşüncelerini çoğunlukla roman ve hikâyelerinde vermeye çalışmıştır. Ancak, Kemal Tahir'i romanlarındaki düşünceleri ile ele almak ve bununla yetinmek, onun düşünce sistemini vermede eksik kalır ve yanlış yorumlamalara yol açar.

Çağcıl Mahkumların Anlatıcısı Kemal Tahir'in Öykülerinde Labirent Mekânlar

PROF. DR. ÜLKÜ ELİUZ*

Yerli aydın kimliğiyle bireyin hızlı, kopuk, parçalanmış ve deneysel dünya yolculuğunda sürekli sınırlara çarpışını ve hiçbir yerdeliğini fark edişini metinleştirir.

* Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi TRABZON e-mail: ulkueliuz@ktu.edu.tr

"Neyi niçin aradığını önceden bilemiyorsan, hiç bir yerde, hiçbir şeyi bulamazsın. Yanıldığının ispatını bile…"

Kemal Tahir

Kemal Tahir, bir fark edişler bütünü olan yaşamın sonsuzluğunda aydınlığın sesi ve varoluşsal yitimlere "Dur!" diyebilme ereğinde olan bir mücadele adamıdır. Bir şey söylemek değil bir şey gösterme hedefindeki sanatkâr, eleştirel gerçekçi bir tavır yerine gözlem ve tasvirin ön planda olduğu eserler kaleme alır. O, kendisini ve anlatı karakterlerini, yaban'ı / yabancı'sı oldukları dünyada çağcıl bir mahkûm gibi algılar. Yerli aydın kimliğiyle bireyin hızlı, kopuk, parçalanmış ve deneysel dünya yolculuğunda sürekli sınırlara çarpışını ve hiçbir yerdeliğini fark edişini metinleştirir.

Kemal Tahir, yaşamının 12 yılını -1938-1950 yılları arası- Çorum, Malatya, Çankırı, Nevşehir gibi çeşitli şehirlerindeki hapishanelerde siyasî mahkûm olarak geçirir. Anadolu insanı -tarihsel sosyal gerçeğiyle- hakkındaki bütün bilgi ve izlenimlerini de bu uzun mahkûmiyet döneminde edinir. Hapishanelerde edindiği yaşam deneyimi ve yoğun bilgi birikimi ile önceleri dedektif ve macera romanları yazar, daha sonra ise tezli romana yönelir. Uzun soluklu serüvenler değil kısa anlatılar şeklindeki hikayelerinde ise sos-

yal çatışmaları, ahlaki tezatları determinist bir dikkat ile kurgular. Kendisini entrik kurgunun dışında tutmayı tercih eden yazar, verilmişlikler ile çatışma yaşayan, gündelik yaşamın gerçekleri karşısında çözülüşe maruz kalan bireyin arayışlarını; çıkar, yozlaşma, gurbet, cinsel sapmalar, sosyal adaletsizlik gibi temalar etrafında anlatır.

Yazarın ihanet, namus, doğruluk gibi kavramlar etrafında kurgulanan hapishane, hastane ve küçük insan öykülerinden oluşturduğu *Dutlar Yetişmedi* (27 öykü); aşk temalı öykülerin yer aldığı *Zehra'nın Defteri* (18 öykü); yozlaşma temalı öykülerin bir araya toplandığı *Üstadın Ölümü* (29 öykü) ve köyün ve köylünün içerden yansıtıldığı *Göl İnsanları* (9 öykü) olmak üzere toplam 83 öyküsü bulunmaktadır. Bu metinlerde gündelik yaşamın sığlığı içerisinde nesnelleşme tehdidi ile karşı karşıya kalan bireyin yaşamla çok boyutlu hesaplaşması merkezdedir.

Aydının aynası: Labirentteki küçük insan

"Yığını anlamak insanı anlamak değildir.
İnsanı anlamayınca yığını anlıyorum sanmak,
kendini aldatmaktır."
Kemal Tahir

Kemal Tahir öykülerinde mekân, sadece fiziksel niceliği var olan topografik bir yer değil; anlatı kişilerini dünya ve yaşam algılamaları, bakış açıları, kapasiteleri, duyusal gelişimleri ile bağlantılı etkin bir yapı kurucudur. Üzerindekileri etkisi altına alır ve ruhsal anlamda hazırlayıcı, şekillendirici işlev görür ve "düzenin bir parçasıdır." (Korkmaz 2007: 402) Dolayısıyla mekân ontolojik yönden "insan varlığının evrendeki tutunma yeri, bir oluşlar/ kılışlar diyarı ve nihayet insan başarılarının hem ürünü hem de etkiyen nitelikli uygulama alanı" (Korkmaz 2007: 435) konumundadır.

Var oluş kaygısıyla ilgili bir duraksamanın imi halindeki mekân algısı, çevresel ve olgusal olarak ikiye ayrılır. Çevresel mekân, olay merkezli anlatılarda kullanılan ve üzerinden geçilen yerdir; sadece vestiyer niteliği taşır. "Özne kadar yönlendirici, yol gösterici olan" (Narlı 2002: 99) olgusal mekân ise, *dışarıdaki içerdelik*'tir: "eğer içler gözlenebilseydi, mekân (kişi) çözümlemelerine gerek kalmazdı." (Sennett 1999: 38) Karakterin dünyadan koparıp kendileştirdiği ve sorunsal duraklamalar yaşadığı üretilmişi imleyen olgusal mekânlar, kişi-mekân ilişkisini tinsel açıdan yansıtan, anıları, düşleri barındıran bir değer halindedir. Bu kategorideki mekanlar, işlevsel durumları bakımından kapalı-dar ve açık-geniş olmak üzere iki grupta toplanır. Karakterin kendisi, çevresi ve bütün evrenle uyuşum içinde bulunduğu açık-geniş mekânlar, koruyucu ve geçirgen niteliklidir; güvenin, uyumun ve huzurun simgesidir. Yalıtık ve tek boyutlu olan kapalı-dar mekânlarda darlık ve kapalılık fiziksel değil, karakterin kendini

Kemal Tahir'in Romancı ve Düşünür Olarak Portresi*

UFUK ÖZCAN

Kemal Tahir edebiyatta ve siyasette romantik eğilimlerin, hamasetin daima karşısında konumlanmış ve toplum sorunlarıyla sahici bağlar kurabilecek gerçekçi bir edebiyatın izini sürmüştür.

Kemal Tahir'in bütün entelektüel ve edebi performansını belirleyen bir özelliği var. Yedi rengin ılıman ortamında değil, Türkiye'nin Tanzimat'tan beri süregelen kutupsal düşünce ortamında katılaşmış sağ ve sol kalıpların ötesinde yaşamış, yazmış ve düşünmüş olması. Onun bir romancı ve düşünür olarak portresi çıkarılmaya çalışıldığında, çağdaşı olan birçok yazardan farklılaşan noktaları olduğu görülür. 1910-1973 yılları arasında yaşamış, kendi döneminin bütün alt üst oluşlarından etkilenmiş, gelişmeleri takip etmiş, çevresinde olan bitenle hesaplaşmış, sanatçı duyarlılığı kadar tarih-toplum bilinci de oldukça gelişmiş bir insan Kemal Tahir. 63 yıllık ömrüne oldukça verimli bir birikimi sığdırmayı başarmış bir romancı-düşünür. Bu noktada bir tespitimizi netleştirelim; Kemal Tahir salt romancı kimliğiyle teşhis ve tahlil edilebilecek bir aydın değil. Aynı zamanda çağdaş toplum düşüncesine de katkıda bulunmuş, toplum düşüncesinin seyrini etkilemiş bir düşünce insanı. Romancı kimliği ile düşünür kimliği arasında kopmaz bağlar var. Bu açıdan Kemal Tahir Türkiye'de örneği nadir bulunur bir romancı.

Kemal Tahir, çocukluk yıllarını Mütareke, işgal, imparatorluğun çöküşü, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet'in kuruluşu şartlarında yaşamıştır. Ardından, Tek

* TRT Arapça televizyonunda 22 Nisan 2015 tarihinde yaptığım konuşmamın gözden geçirilmiş metnidir.

Parti dönemine, Çok Partili yıllara, Soğuk Savaş ortamına ve birbiri peşi sıra gelen iki askeri darbeye tanık olmuştur. Cemil Meriç'in "*özgür düşüncenin kuduz köpek gibi kovalandığı zamanlar*" sözünü hatırlamak, belki Kemal Tahir'i anlamak için bize bir kapı açabilir. Bugünden bakıldığında daha iyi anlaşılıyor ki, Kemal Tahir öylesine netameli bir ortamda kendi çağdaşlarından da oldukça farklı diyebileceğimiz tepkiler veriyor; ezber bozan, özgün düşünceler üretiyor. Bu düşüncelerin arkasında derin bir sorgulama çabası bulunduğu gözden kaçırılmamalı. Şunu özellikle belirtelim, Kemal Tahir donmuş fikirler karşısında bir putkırıcıdır. Ama bu putkırıcılık Bizans tarzı, skolastik önyargılarla beslenmiş yıkıcı bir ikonoklazm (ikonakırıcılık) değildir. Kemal Tahir, buzlaşmış, katılaşmış, buhran içinde kıvranan çağdaş Türk düşüncesinin buzkıranıdır. Daha gençlik döneminde Marksizm tartışmalarından etkilenmiş, ancak Marksizmin Türkiye gerçekliğini anlamak ve yorumlamak için yeterli olmadığını fark etmiştir. (Onun en ağır eleştirmenleri bile, aradan geçen kırk küsur sene sonra, adını anmadan onun fikirlerini ve tavrını doğrulayan sözler ediyorlar.) Kemal Tahir, romanları ve fikir yazılarıyla Anadolu insanının gerçekliğini hiçbir zaman romantizme kapılmadan yansıtmaya çalışmış, Ortodoks kanaatleri, hazır kalıpları sorgulama çabasından vazgeçmemiştir. Bu açıdan yörüngesini, pusulasını şaşırmamış, entelektüel nomos'unu yitirmemiş, ender düşünür-romancılarımızdan biri sayılmalı, hakkı teslim edilmelidir. Marksizmi Batıcılıkla eş sayan, Sovyet ya da Çin güdümüne girmeyi, o da olmadı Üçüncü Dünya-Baas tarzı bir kafes-solculuğuyla yetinmeyi marifet bilen, sosyalizmi monist-otoriter komünist partilerin güdümünde yorumlayan ilkel ve şematik sosyalizm yorumları ona fersah fersah uzaktır. Kemal Tahir, akıntıya karşı yüzdüğü için hep özgünlük arayışı içinde olmuştur. Yoksa özgünlük, onun için küresel borsada kıymetlendirilecek bir sermaye değildir, hiçbir zaman da olmamıştır. Onun özgünlük, yerlilik arayışları, kimilerinin gözünde görüldüğünün tersine bir "alaturkalık" örneği veya "alaturka sosyalizm" değildir. Kemal Tahir'in özgün düşünme arayışı, Batı tarafından dayatılan evrensel şemaların en azından Türkiye gerçekliğine uymadığına ilişkin bir farkındalığın ürünüdür.

Yazarın portresini anlamlı kılacak bir şeyi daha ekleyelim, Kemal Tahir hayatının hiçbir döneminde herhangi bir siyasal partinin, herhangi bir kliğin, dar menfaat çevresinin parçası olmamış, iradesini parti programlarına, parti kurullarına teslim etme kolaycılığına kapılmamıştır. Bu açıdan da farklı bir aydınla karşı karşıya olduğumuzu bilmeliyiz. Eğer çağdaşı olan aydınlar gibi, birtakım konjonktürel siyasal hareketlere kolayca angaje olma yoluna gitmiş olsaydı, acaba kendi kimliğini bulabilir miydi? Kuşkusuz hayır.

Bozgunun ve Çözülmenin Romanları

DOÇ. DR. MEHMET GÜVEN AVCI

Kemal Tahir'in toplumsal sorunları tarihsel süreç içerisinde ele alma çabası erken dönemde tarih ilgisini ortaya çıkarmakta ve romanlarında bir bütünlük içerisinde toplumumuzun yaşadığı sorunların kaynakları tarihsel süreç içerisinde ortaya konularak, özellikle 1960'lı tartışma, kavram ve sorunları bu şekilde ele alınmaktadır.

Kemal Tahir romanları, kurgu, içerik, roman kahramanları ve ileri sürdüğü düşünceler ile farklı çalışmaların konusudur. Yazar, romanı insanımızı ve toplumumuzu tanımanın bir aracı olarak kullanmış ve toplumsal sorunlarımıza ilişkin tartışmalara romanları aracılığıyla katılmıştır. Bu amaçla yazdığı romanlar Türk edebiyatının yanı sıra Türk düşünce ve kültür dünyasını da etkilemiştir. Kemal Tahir'in toplumsal sorunları tarihsel süreç içerisinde ele alma çabası erken dönemde tarih ilgisini ortaya çıkarmakta ve romanlarında bir bütünlük içerisinde toplumumuzun yaşadığı sorunların kaynakları tarihsel süreç içerisinde ortaya konularak, özellikle 1960'lı tartışma, kavram ve sorunları bu şekilde ele alınmaktadır. Kemal Tahir, bu roman anlayışını ve bu açıdan Türk romanının Batı romanından neden farklı olması gerektiğini söyleşilerinde dile getirir:

> *Romanda roman kişisi, romancı tarafından öylesine gerçekçi kanunlar içinde anlatılmalıdır ki, sözgelimi bir romanda bekâr ölmüş bir kahramanın eğer evlenip de torunu olsaydı, bu torunun kendisinden hangi nitelikleri taşıyabileceğini dikkatli okuyucular sezebilmelidir. Bu tarihsel, ekonomik, sosyal koşulları derinlemesine ve geniş-lemesine incelenmiş Batı toplumları için elbette daha kolaydır. Bizim gibi tarihine, ekonomisindeki özel koşullarına ve sosyal hayatına pek az eğilinmiş, hatta*

tersine, gerçekleri alt üst edilmiş, gözden saklanmak istenmiş toplumlarda bu iş de romancıya düşmektedir.[1]

Yazarın ortaya koyduğu bu roman anlayışı ciddi bir araştırma ve incelemeyi beraberinde getirir ancak Kemal Tahir, romancının farkını incelemelerin ortaya konuş biçiminde olduğunu da vurgular: "*Salt belgelerle yetinmek üniversite araştırmalarına uygundur. …Belgeler, romancının romancılık gücüyle anlam kazanır*."[2] Yazarın ortaya koyduğu bu anlayış "*Göl İnsanları*" adı ile yayınladığı öykülerde ilk işaretlerini vererek tüm romanlarında görülmektedir. Romanlarında önemle üzerinde durduğu "dram" insanın ve toplumun dramı olarak iç içe ele alınmakta, insan davranışı yaşadığı toplumsal koşullar ile ilişkili olarak açıklanmaktadır.

Kemal Tahir romanları bu bakış açısıyla toplumun farklı kesimlerinden karakterler ve onların hikâyeleriyle ile kurgulanır. Bürokratlar, subaylar, askerler, siyasetçiler, aydınlar, köylüler, mahpuslar, kadınlar vb. Kemal Tahir romanlarında yer alır. Bu karakterler ile romana yüklediği iki görevi gerçekleştirmektedir: "*Bunlardan biri Anadolu insanının tarih içindeki serüveni, ikincisi bu serüven içinde meydana gelmiş olan o'nun kişiliği ve ruhudur*."[3] Yazarın farklı kesimlerden karakterleri ustalıkla ele almasının biyografisi ile de ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. 1910 doğumlu Kemal Tahir, İmparatorluğun çöküşüne babasının zabit olarak görev yaptığı Nazilli, Burdur ve Aydın'da şahit olmuş, gençlik dönemi ise yeni Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında geçmiştir. Gençliğinin ilk yıllarında aileden ayrılarak sokak ile tanışması, avukat kâtipliği, gazetecilik ve en önemlisi cezaevi yılları yazarın romancılığı açısından yaşamının önemli dönemleridir.

Kişisel yaşam deneyimi ve tarih ilgisi Kemal Tahir'in toplumumuzun yaşadığı sorunları tarihsel süreç içerisinde ele almasına yol açmış ve yazar "*toplumun merkezi devlet gücü çeşitli iç ve dış sebeplerle zayıf düşmüştür, ekonomik ve sosyal kanunlar bu yüzden yürüyemez hale gelmiştir*"[4] sonucuna varmıştır. Modernleşme yolu olarak seçilen batılılaşma İmparatorluğun dağılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu nedenle yaşanan idari, ahlaki, siyasi, kültürel kısaca toplumsal çözülme Kemal Tahir romanlarının merkezine yerleşir. Kemal Tahir, roman kahramanlarının ruh hallerini ve davranışlarını bu çözülme çerçevesinde ele alır ve açıklar. Bu konudaki tek istisna *Devlet Ana* romanıdır. *Devlet Ana* Kemal Tahir'in diğer romanlarında farklı kesimlerden farklı karakterler ile ortaya koyduğu çözülmeye bir çözüm

---

1 Selim İleri, "Kemal Tahir'le Konuşma", *Yeni Dergi*, Haziran 1973, 24.

2 İleri, 24.

3 Kemal Tahir, "Kemal Tahir'le Görüşme", *Özgür İnsan*, Mayıs 1974, 62.

4 Ferit Güneri, "Eşkıyalık Üzerine", *Türkiye Defteri*, Şubat 1974, 2.

Otobiyografiden Kurguya: Kemal Tahir'in Yansıtıcı Kahramanları*

MUSTAFA DERE**

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Kemal Tahir, tefrikaları da dâhil olmak üzere romanlarında ve hikâyelerinde spesifik-otobiyografik yansıtıcı kahramanlara yer veren yazarlardandır.

Her edebî eser içeriği bakımından yaratıcısının yansıtıcısı konumundadır. Bu durumu, özellikle kurguda ortaya konulan karakterler üzerinden gözlemlemek mümkündür. Kahramanların hepsi, "yazarın psikolojik özelliklerini değişik tarz ve ölçüde aksettiren varlıklar olarak düşünülebilir."[1] Mehmet Tekin'in de ifade ettiği gibi, "kişi, sadece vak'ayı canlandırmak ve olayları sürüklemek için devreye sokulmuş bir öğe değildir. O, yenilenmiş kimliğiyle sadece bir roman kahramanı olarak görülmez, aynı zamanda, yazarın romandaki temsilcisi, sözcüsüdür; hatta yazarın, yerine göre bakış açısından yararlandığı biridir."[2] Bununla birlikte, sanat eserinin biyografi için yazılmış bir belge olmadığı unutulmamalıdır.[3] Dolayısıyla da ele alınan kahramanı, biyografinin birebir yansıtıcısı olarak okumak yerine ondaki biyografik unsurları tespit etmeye çalışmak daha doğrudur. Bu yaklaşım, farklı bir bakış açısını beraberinde getireceği için hiç şüphesiz ki edebî eser üzerine yapılan incelemeyi içerik bakımından zenginleştirecektir.

* Bu çalışma "Mustafa Dere, *Kemal Tahir'in Romanlarında ve Hikâyelerinde Yapı-Tema*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2019." künyeli tezden yola çıkılarak oluşturulmuştur.

** Dr. Arş. Gör., Ordu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mustafadere@odu.edu.tr

[1] Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yay., Ankara 2005, s. 140.

[2] *Roman Sanatı 1 -Romanın Unsurları-*, Ötüken Yay., İstanbul 2004, s. 76.

[3] René Wellek-Austin Warren, *Edebiyat Teorisi*, çev. Ömer Faruk Huyugüzel, Akademi Kitabevi, İzmir 2005, s. 60.

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Kemal Tahir, tefrikaları da dâhil olmak üzere romanlarında ve hikâyelerinde spesifik-otobiyografik yansıtıcı kahramanlara yer veren yazarlardandır. Bu kahramanları dünya görüşü noktasında yalnızca yazarın sözcülüğünü üstlenen ve başka kimselerin yansıtıcısı olan kahramanların dışında düşünmek gerekir. Otobiyografik yansıtıcı kahramanlar, daha ziyade Kemal Tahir'in hayatından izler taşıdığı için dikkat çekmektedir. Romanlar ve hikâyeler bir bütün hâlinde ve kronolojik olarak ele alındığında başta Murat olmak üzere; Cemal, Halim, Cevat, Cafer, Cihat ve Cemal Mahir gibi birbirinden farklı bazı otobiyografik yansıtıcı kahramanlarla karşılaşılır.

Bu kategoride değerlendirilebilecek ilk örnek *Sağırdere* romanındaki Mustafa'nın ağabeyi Murat'tır. Zaman zaman yazarın sözcülüğünü de üstlenen Murat hem fikren hem de ahlâken diğer köylülerden üstündür. Onlar gibi batıl inançları yoktur, kurnazlığı kabullenmez, kaytarmacı değildir ve eşkıyalığa; yani kanun tanımayan bir otoriteye sonuna kadar karşıdır. Murat'ın söz konusu konularla ilgili fikirlerini ortaya koyduğu kısımlar, Kemal Tahir'in düşünceleriyle tam anlamıyla bir uygunluk göstermektedir. Murat'ı diğer köylülerden üstün tutan en önemli unsur ise onun köydeki anlayışın dışına çıkan bir eğitim sistemini kısmen de olsa görmüş ve tanımış olmasıdır. Murat, babası Kulaksız Yakup Ağa'nın tabiriyle Kurşunlu'daki "yeni yazı okulu"na gitmiş ve köydeki dini eğitimin dışında yetişmiştir. Burada beş yıl okuduktan sonra babasının teklif ettiği muhtarlığı dahi kabul etmemiş ve "alın terleten"; "namuslu" bir iş olan demirbaş işçiliğini seçmiştir. Murat, köydekiler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Köylüler, Murat'ın fikirlerini benimsemeseler ve bu fikirlere şüpheyle yaklaşsalar da ona saygı duymakta ve hürmet göstermektedirler. Romanın başkişisi Mustafa açısından bakıldığında da Murat, doğrucu ve hata yapma ihtimalinde kendisinden çekinilen birisidir.

Murat, *Sağırdere*'nin devamı niteliğindeki *Körduman*'da da yer alır. Fakat burada onun son derece silik bir şahsiyet olarak kurguya dâhil edildiğini söylemek mümkündür. Murat, burada daima yol gösterici tavırlar içerisindedir ve diğer köylüler arasında âkıl kişi pozisyonundadır. Sırasında ders verici nitelikte konuşur ve özellikle köylü ile ilgili birtakım çarpıcı tespitler yapar. Romanın bütünü göz önünde bulundurulduğunda ise Murat'ın iç dünyasına dair herhangi bir ifadeye rastlanmamaktadır.

Kemal Tahir, *Kelleci Memet*'te yansıtıcı özellikler taşıyan bir başka Murat'ı; Gazeteci Murat karakterini okurun karşısına çıkarır. Gazeteci Murat, Kemal Tahir'in hem yansıtıcısı hem de sözcüsü durumundadır ve kronik düzleme uymasa da *Körduman*'da Topal İsmail'in: "Bir İstanbullu vardır ki, kitapları yemiş yutmuş… Dünyadan bir haber alırsın."[4] şeklinde bahsetti-

[4] İthaki Yay., İstanbul 2009, s. 327.

Post Truth Çağında Kemal Tahir'in Gerçeklik Meselesini Yeniden Düşünmek*

OLGUN GÜNDÜZ

Bu romanla Kemal Tahir bir yandan kendi toplumsal dinamiklerimizin batı kaynakları ile açıklanamayacağını dile getirirken diğer yandan doğu toplumlarındaki devlet algısının ve toplumsal örgütlenme modelinin Batı'yla olan ayrımına dikkat çeker.

* Bu çalışma, 2011 senesinde İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde Olgun Gündüz tarafından yapılan *Türk Romanında Toplumsal Gerçeklik: Kemal Tahir Örneği* isimli doktora tezinden üretilmiştir.

"Daha yavuz bir belge var mıdır ha
/Gerçeği ararken parçalanmayı göze
almış yüzlerden?"

(Ece Ayhan)

Giriş

Günümüz dünyası bir yandan internet ve teknolojinin sunduğu imkanlar çerçevesinde hızlı bir değişim ve dönüşüm süreci yaşarken diğer yandan bu dinamik sürecin insan yapıp etmelerine olan etkisi de giderek daha karmaşık hale gelmektedir. İnternetin sağladığı dijital platformlar sayesinde etrafında olup biteni sosyal medyadan takip eden bir kitlenin varlığı ile artık gerçeğe dair algıların, kanaatlerin sadece o mecralar üzerinden dolaşıma sokulduğu bir bilgi/algı düzlemine de geçilmiş oldu. Bu düzlem gerçekte olup bitenden çok nasıl yansıtıldığı üzerinden kendine gelişim alanı buldu. Bu düzlemde dolaşıma sokulan gerçeğe dair yanılsamalar; beğeniler ve yeniden paylaşım yoluyla çoğaltılarak alanı gerçekmişçesine inşa etme vazifesi üstlenmeye başladı. Yapılan paylaşımların, ortaya atılan söylemlerin aslında gerçekte karşılıklarının olup olmadığı, hakikatle olan bağları ispatı güç veya tümden koptuğu için de gerçek ve gerçeğe dair algı önemli ölçüde zarar gördü.

Gerçeğin yerini sanallığın aldığı, yazılı kitle iletişim araçlarının yerini görsel iletişim vasıtalarına bıraktığı bir dönemi

yaşıyoruz. Bu zaman dilimi, post modern izahların dolaşımda olduğu, hakikat sonrası bir dönemin netameliği etrafında, bilgiye erişimin hızlandığı ve kolaylaştığı, bilgi çeşitliliğinin arttığı, bilgi kirliliklerinin oluştuğu, infodeminin yayılmaya başladığı bir dönemi işaret etmesiyle oldukça girift bir yapı arz ediyor. Bu yapı, gerçeklik duygusunun önemli ölçüde algıların dolaşımda olduğu bir sosyal/sanal düzlem tarafından şekillendirildiği, gerçekle ilgisiz yalan, yanlış ve çarpık bilginin hızla yayıldığı, duygusal algıların, nesnel hakikatlerin yerini aldığı bir anlamda gerçeğin yerine ikame edildiği bir dönemi işaret etmesiyle öne çıkıyor. Bütün bu gerçekdışılık/gerçeğe uzaklık sarmalının bilinci götürdüğü yer büyük bir sanal yanılsama olarak tanımlanabilir. Diğer yandan bu sanal yanılsama, bilinci kopardığı gerçeklik düzleminden duyguların değişken doğasına atarak bir tür çeşitlilik ve seçeneklilik algısı yaratıyor. Böyle olunca da postmodern dönemin *anything goes* anlayışı yerini sağlamlaştırarak nesnel gerçeklikten kopmuş bir vaziyette yoluna devam ediyor.

Bu dönemin temel özellikleri üzerinden, bu hakikat sonrası çağın içinden Kemal Tahir'in yazdıklarına bakınca, bize neler söylediğini hatırlamaya çalışalım. Zira gerçeğin hakikatle olan bağının giderek belirsizleştiği bu dönemde yeniden gerçeğin ne olduğu sorusuna dönmemiz gerekiyor. Kemal Tahir'in yazdıklarına kabaca bakıldığında onun kolaylıkla ilk meselesinin gerçeğin açığa çıkması onun değişken doğasının anlaşılması olduğu görülür. Kendi ifadeleriyle: *"Gerçek kendisini zor teslim eder, çünkü canlıdır, değişkendir. Canlı ve değişken olduğu için de bir kere teslim alınınca sürgit elimizde kalmaz. Bu sebeple gerçekle girişilecek savaşın sonu yoktur. Bu savaşın zaferi sürekliliğindedir"*[1]. Kemal Tahir'in ifadelerinden de anlaşılacağı üzere gerçeğe dair en önemli tespiti, onun elde edilmesi kolay olmayan ve ele geçirilince de uzun süre aynı kalmayan bir yapısının olduğudur. Bu durumda gerçeği açığa çıkarmak ve gerçekle bağ kurmak için dinamik bir sorgulama-sınama süreci içinde olunmalıdır.

Kemal Tahir'in bu gerçeklik anlayışı esasında düşünce geleneğimiz için de bir kırılma noktası sayılabilir. Zira Kemal Tahir bu yaklaşımıyla bir kere ulaşılan, yakalanan bir bilgi zaviyesinin temsil ettiği gerçekliğe dair izahın ancak bir süreliğine geçerli olabileceğini, değişen zaman ve şartlar içine mutlaka yeni izahlara muhtaç olduğunu işaret eder. Bir başka deyişle düşünce kendini sürekli yeniden gözden geçirmekle izahı sınamak ve geçerliliğini sorgulamak zorundadır. Bu yaklaşım, bilginin geçerliliği açısından aynı zamanda bir metodoloji önerisi olarak da kabul edilebilir. Kemal Tahir düşüncesinin bu yönünü başka bir çalışma konusu olarak bırakıp bu metinde daha çok onun gerçeklik meselesinin bugünün dünyasında yeniden hatırlanmaya neden ihtiyaç duyulduğunu tartışmaya çalışacağız.

---

[1] Kemal Tahir'den aktaran Cemil Meriç, *Bu Ülke*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s. 248.

Kemal Tahir'i Kendi Yöntemiyle Anlamanın ve Paylaşmanın Önemi Üzerine

ERTAN EĞRİBEL*

Kemal Tahir'i okuyalım, tartışalım, görüşlerini gelecek kuşaklara aktaralım, görüşlerinden faydalanalım denilince akla ilk gelmesi gereken şey Kemal Tahir'in yöntemi/tarih anlayışı olmalıdır.

Son dönemde koşullara bağlı olarak -ve elbette bağlamından koparılarak- Osmanlı konusuna artan ilgiyle birlikte 100. yaşını da buna vesile kılarak Kemal Tahir hakkında da çeşitli kitaplar, dosyalar, yazılar yayınlandı, toplantılar yapıldı. Elbette bu tür etkinliklerin pratik bir yanı olduğu söylenebilir. En azından eldeki gücü ve imkanları organize etmek, etkili kılmak, yeniden örgütlemek ve ele alınan konular, sorunlar üzerine daha sonra yeni çalışmalara yönlenmek, birikim sağlamak açısından önemlidir. Elbette bu öngörünüşle yetinmeden tartışmalarda ileri, yeni bir aşamaya geçmek, Kemal Tahir'e ilgiyi sürekli hale getirmek ve görüşlerinden yararlanmak amaçlanmalıdır. Ancak bu çalışmaların anlık bir ilginin ötesine geçmemesi, aynı kişilerin *"Kemal Tahir yeniden okunmalı, tartışılmalı"* dedikten sonra ters işlere soyunmaları bize has bir tuhaflık. Sözgelişi Kemal Tahir'in romancılığını övüp görüşlerini eleştirmek veya Kemalizm/Batıcılaşma eleştirilerini öne çıkarıp sosyalist olduğunu göz ardı etmek de bu anlayışın bir parçası. Kemal Tahir ile ilgili böyle bir ilgi ve yayın furyasının olduğu dönemde Kemal Tahir'in bir sözü bu anlık gündeme uygun düşüyor. *"Merakın yöneldiği alan değişince dünya görüşünü de değiştirmek, bu antikalık, bizim aydınlara has olsa gerek.*

* Ertan Eğribel, Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

Kemal Tahir'i okuyalım, tartışalım, görüşlerini gelecek kuşaklara aktaralım, görüşlerinden faydalanalım denilince akla ilk gelmesi gereken şey Kemal Tahir'in yöntemi/tarih anlayışı olmalıdır. Kemal Tahir'in ele aldığı konu ve sorunlar benimsediği dünya görüşünden bağımsız değildir. Yöntem/bakış açısı bu açıdan önemlidir. Aksi takdirde aradan bunca yıl geçtikten sonra bile Kemal Tahir'in anlaşılmadığından söz etmek, iktidar odaklarından bağımsız kalmaya indirgenen bir *"fikir/düşünce namusu"nun* temsilcisi olarak yüceltmek veya arada bir *"Devlet, Kemal Tahir ile barıştı"* demek kaçınılmaz oluyor.

Kemal Tahir *"aykırı"* bir aydındır ama görüşleri tuhaf, anlaşılmaz, belirsiz biri değildir. Yaşamı, düşüncesi ve edebiyat anlayışı birbiriyle bağdaşan dünyadaki ender aydınlardandır. Kendi yaptığı işin gerekleri ve sorunları üzerinde yaşamının sonuna kadar yazmıştır. Son gecesinde bir anlamda hayatı ve yaptığı iş konusunda bir vasiyet niteliğinde tavrını da açıklıkla koymuştur. Bütün çalışmalarının, ele aldığı konuların ve vardığı sonuçların rastlantı sonucu olmadığını, belli bir yöntem dahilinde düşündüğünü belirtmiştir. Kemal Tahir'i tarih ve edebiyat yöntemi aracılığıyla tanımak, toplum gerçeği önünde görüşlerinin geçerliliğini sınamak, başkalarıyla paylaşmak ve aktarmak mümkündür. Bizim Kemal Tahir'in yöntemi üzerinde sıklıkla durmamızın nedeni de budur. Aksi takdirde Kemal Tahir'i anlamak/anmak, görüşlerini paylaşmak, izleyicisi olmak, ele aldığı konuların sürekliliğini sağlamak, zenginleştirmek mümkün değildir.

Kemal Tahir'den faydalanmak, görüşleriyle ortaklık kurmak veya tam tersine eleştirmek isteniyorsa önce yöntemiyle (sosyalizm, Osmanlılık, toplum yapısı/gerçeği, Anadolu'nun Türkleşmesi, Batıcılaşma, toplumsal ve tarihi değişme, Doğu-Batı farklılaşması ve çatışması, ATÜT gibi sorunlara bakış açısıyla) işe başlamak gerekir. Kemal Tahir'in sanat-edebiyat görüşü, çeşitli toplum bilimlerine olan ilgisi, eline geçirdiği malzemeyi yığın olmaktan kurtararak belli bir anlayışla tasnif etmesi, yorumlaması, yararlanma ve bütünlüğünü sağlamasının kaynağı tarih görüşü aracılığıyladır. Kemal Tahir'i anlamanın, tartışmanın yolu da budur. Başka türlü Kemal Tahir çalışmalarında ortaklık kurmak veya karşıtların sorunlar temelinde tartışmalarda bütünlük, disiplin sağlamaları mümkün değildir.

Daha önceki çalışmalarımızda da sık sık belirttik. Kemal Tahir sosyalist bir aydındır. Bir sosyalist olarak sanat-edebiyata, siyasete, toplum sorunlarına ilgi duymuştur. Kemal Tahir'in yaşadığı dönemde sanat-edebiyat ile dünya görüşü ve siyaset arasında belli bağların kurulması olağandır. Kemal Tahir'in savunduğu görüşler, yazdığı romanlar dünyanın ve Türkiye'nin temel sorunları ve çözüm arayışları ile ilgilidir. Siyasetin konularından bağımsız değildir. Osmanlı ve Yeni Türkiye devletinin kuruluşunu ele aldığı *Devlet Ana* ve *Yorgun Savaşçı* romanlarında devlete övgü veya yergi

Tarihe Duyulan İlgi: Kemal Tahir

YILMAZ DAŞLI*

Kemal Tahir'e göre, bugünü anlayabilmemiz için dünü çok iyi bilmemiz gerekir. Eğer dünü iyi anlar ve doğru değerlendirebilirsek, günümüzü daha iyi anlayabiliriz.

* Öğr. Gör., Cumhuriyet Üniversitesi Yıldızeli Meslek Yüksek Okulu.

"Çok az şey biliyorduk. Memleketi bilmiyorduk, Halkı bilmiyorduk çünkü tarihimizi bilmiyorduk dersem, neden az şey bildiğimizi yeterince anlatmış olurum"

(Tahir, 1991b: 11).

Özet:

Kemal Tahir Türk edebiyatının önemli romancılarından biri olmasının yanı sıra önemli bir düşünürdür. Kemal Tahir'i yalnızca romancı kişiliği ile tanımlamaya çalışmak onu dar kalıpların içerisine hapsetmek demektir. Kemal Tahir, eserlerinde birçok toplumsal içerikli konulara yer vermiş ve tartışmıştır. Bu konular içerisinde belki de en önemli olanı Türk toplum tarihine duymuş olduğu ilgidir. Kemal Tahir, bugün içinde bulunduğumuz birçok sorunun kökeninin Türk toplum tarihinde saklı olduğunu, bu nedenle tarihten bağımsız bir şekilde sorunlara çözüm arama çabalarının boşuna olduğunu vurgulamaktır. Ona göre bugünü anlamak demek dünü anlamak ile eşdeğerdir. Eğer dünü iyi anlar ve değerlendirebilirsek işte o zaman sorunlarımıza kalıcı bir çözüm bulabiliriz. Bu çalışmada, tarihin özelliklede Türk toplum tarihinin Kemal Tahir için neden önemli olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Kemal Tahir, Tarih, Toplumsal Sorunlar Ve Türk Toplum Yapısı.

The Interest Towards to History: Kemal Tahir

Abstract:

In addition to being one of the major novelists, Kemal Tahir was also an important thinker. Trying to describe him with his own novelist personality means to imprison him in a narrow pattern. His works consists of many social topics. The most important one among these topics is his interest in history of Turkish society. He emphasizes that the roots of many problems that we haveare hidden in history of Turkish society and for that reason the efforts ofsearching for a solution to problems are vain. According to him, understanding today is equivalent to understanding the past. If we understand the past and evaluate it very well, we can find a permanent solution for our problems. In this study, it has been explained why the history, especially the history of turkish society, is important for Kemal Tahir.

Key words:

Kemal Tahir, History, Social Problems and the structure of Turkish society.

Giriş

Türkiye'nin düşün tarihi üzerinde Kemal Tahir kadar birbirinden farklı değerlendirmeler yapılmış, çelişik yorumlarla tanıtılmaya çalışılmış bir başka düşünür/ romancı var mıdır? Türk edebiyatında ve düşünce tarihinde yapıtları ve düşünceleri en çok tartışılan yazarların başında Kemal Tahir gelmektedir. Aslında onun yazınsal ve siyasal duruşuna bakıldığında bunda şaşılacak bir şey yoktur. Çünkü o dingin günlerde değil hep bir fırtınanın içinde yaşamayı seçmiş, kalıplara başkaldıran bir sanatçı, düşünür kimliği sergilemiştir. Marksizmi, Osmanlı'yı, Batıcılığı, tarihi yeniden sorgulamış, her şeyde ve her yerde Türk gerçeğini aramıştır. Marksizm de dahil hazır ve ithal kalıplara direnmiş, Marksistliği yerli bir bakış açısıyla yorumlamamış Osmanlı'ya saygıyla, sevgiyle bakmıştır. Bütün bu yönleriyle, tarih/toplum tezleriyle, edebiyata bakışıyla her kesimin kendine hem yakın hem de uzak bulduğu edebiyatımızın, düşünce dünyamızın ele avuca gelmez isimlerinden biri olmuştur. Kimine göre gerici/Osmanlıcı, kimine göre tartışmasız bağımsız sosyalist bir aydındır. Kemal Tahir için ise yıllardır birbiriyle taban tabana zıt görüşler ileri sürülmektedir.

Kemal Tahir üzerine çok söz söylenen, çok yazı yazılan romancıların başında gelmektedir. Kemal Tahir romancı olmasının yanı sıra eserlerinde toplumsal içerikli konuları ele alması nedeniyle filozofik yönü ağır basan bir romancıdır. Kemal Tahir, kimi düşün adamları tarafından eleştirilirken, kimi düşün adamları tarafından ise olumlu bir bakış açısı ile değerlendi-